

شیوه عملیاتی اوراق مبادله راستین (RSB)

بیژن بیدآباد^۱

چکیده

اوراق قرضه بدون ربا علاوه بر مطابقت با شریعت اسلام، و بدور از حيله شرعی، با متصل نمودن به دارائی می تواند به عنوان یک ابزار مالی مطمئن در عملیات مالی بدون ربا مورد استفاده قرار گیرد. در این مقاله روش و شیوه عملیاتی این اوراق تحت عنوان اوراق مبادله راستین که در بانکداری راستین بکار گرفته شده اند ارائه می شود.

کلیدواژه: اوراق مبادله راستین، اوراق قرضه بدون ربا، بانکداری راستین، بانکداری اسلامی، بانکداری بدون ربا

مقدمه

خصوصیات اوراق قرضه بدون ربا^۲ اعم از ریالی و ارزی و جواز فقهی و حقوقی^۳ آن در مقالات دیگر مورد بحث قرار گرفت و آثار پولی انتشار این اوراق و همچنین اثر آن بر نقدینگی و نرخ های تورم، بهره و ارز تحلیل شد. بستر

^۱ دکتر بیژن بیدآباد، مشاور ارشد بانکداری اسلامی، بانک ملی ایران bijan@bidabad.com <http://www.bidabad.com/>

^۲ نگاه کنید به:

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، اوراق قرضه غیرربوی (ریالی و ارزی) و ابزارهای پولی بانکداری مرکزی بدون ربا، مجموعه مقالات سومین کنفرانس بین المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران. ۳۰ بهمن لغایت ۱ اسفند ۱۳۸۹، گروه مدیریت مالی و سرمایه گذاری مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، صفحات ۵۴۰-۵۱۷. <http://www.bidabad.com/doc/Islamic-banking-bond-fa.pdf>
- بیژن بیدآباد، گواهی قرض الحسنه پس انداز (SQC)، مجموعه مقالات همایش ملی بانکداری اسلامی در تأمین مالی (با تأکید بر بانکداری اسلامی)، ۲۲ آذر ۱۳۹۰، بانک قرض الحسنه مهر ایران و دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/gavahi-qarzulhasana-pasandaz.pdf>

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-paper.ppt>

- بیژن بیدآباد، امیر عباس سیاهپوش، مهتاب میرزایی قاضی، سمیه الجبوری، زینب غلامی، امیر شریفی، امیر شمس، شهرام اکبرزاده. (کتاب) طرح تفصیلی گواهی قرض الحسنه پس انداز، بانک قرض الحسنه مهر ایران، ۱۳۸۹.

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh-bi-vam.pdf>

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh.ppt>

- بیژن بیدآباد، امیر عباس سیاهپوش، مهتاب میرزایی قاضی، سمیه الجبوری، زینب غلامی، امیر شریفی، امیر شمس، شهرام اکبرزاده. (کتاب) طرح تفصیلی گواهی قرض الحسنه پس انداز با گواهی امتیاز حق وام، بانک قرض الحسنه مهر ایران، ۱۳۹۰.

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh-ba-vam.pdf>

- ^۳ بیژن بیدآباد، بررسی فقهی و حقوقی اوراق قرضه بدون ربا، مجموعه مقالات همایش ملی بانکداری اسلامی در تأمین مالی (با تأکید بر بانکداری اسلامی)، ۲۲ آذر ۱۳۹۰، بانک قرض الحسنه مهر ایران و دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/legal-analysis-of-non-usury-bonds.pdf>

<http://bidabad.com/doc/legal-analysis-of-non-usury-bonds.ppt>

لازم برای معاملات اوراق قرضه بدون ربا در بازارهای ثانویه^۴ مبتنی بر فناوری اطلاعات نیز بررسی گردید. کاربرد این اوراق در مدیریت نقدینگی و سیاست پولی^۵ و تنظیم سیاست‌های مالی دولت^۶ و تأمین مالی بانک‌ها و سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و خصوصی است که توانایی منحصر به فردی در مسائل پولی و تأمین مالی دولت و اشخاص فراهم می‌آورد. امکان انتشار «اوراق مبادله راستین ارزی» نیز همانند «اوراق مبادله راستین» ریالی فراهم است. صادرکننده اوراق و خریداران آن در هر نوع اوراق متفاوت است که در اینجا به آنان خواهیم پرداخت.

اوراق مبادله راستین

«اوراق مبادله راستین» (RSB)^۷ با قیمت اسمی مشخص صادر می‌شوند. خریدار با خرید این اوراق ذیحق می‌گردد تا نسبت به میزان خرید اوراق پس از سررسید به همان میزان و برای همان مدت از وام بدون بهره استفاده نماید و در پایان، وجه قرض گرفته شده را به صادرکننده پرداخت نماید.

بدین ترتیب با خرید A ریال اوراق با سررسید N ماه خریدار محق می‌شود در تاریخ سررسید یعنی در انتهای ماه N مبلغ A ریال را برای N ماه بدون بهره وام از فروشنده اوراق وام بگیرد. خریدار و فروشنده اوراق توافق می‌نمایند که ترکیبی از A ریال و N ماه را به گونه‌ای انتخاب کنند تا خریدار بتواند کسرهای کوچکتتر، مساوی یا بزرگتر از یک از A ریال را در تناسب با N ماه چنان انتخاب کند که همواره میزان حاصلضرب وجه در زمان مساوی $A \times N$ ثابت باشد. به عبارت دیگر خریدار می‌تواند در عوض A ریال مبلغ $A/2$ ریال را برای 2N ماه در پایان ماه N وام بگیرد. یا در عوض A

^۴ نگاه کنید به:

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، تأمین مالی غیررئوی مبتنی بر فناوری اطلاعات. مجموعه مقالات سومین کنفرانس بین‌المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران. ۳۰ بهمن لغایت ۱ اسفند ۱۳۸۹، گروه مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، صفحات ۸۹-۶۹. <http://www.bidabad.com/doc/non-usury-finance-it-fa.pdf>
- بیژن بیدآباد، بازار گواهی راستین (RCM)، سیستم مکمل بانکداری راستین، اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی بانک ملی ایران، ۱۳۹۲.

<http://www.bidabad.com/doc/rastin-bank-rcm-fa.pdf>

- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. IT Based Usury Free Financial Innovations. Proceeding of ECDC 2010, 5th International Conference on e-Commerce in Developing Countries: with focus on e-Banking & e-Insurance. ECDC 2010, 15-16 September 2010. <http://www.bidabad.com/doc/non-usury-finance-it-en.pdf>

^۵ نگاه کنید به:

- Bidabad, Bijan, Abul Hassan, Ben Ali Mohamed Sami, Mahmoud Allahyarifard. Interest-Free Bonds Financial Innovation, A Monetary Instrument for Economy at Crisis. Journal of Economic Cooperation and Development (JECDC). 32, 1, 2011, 55-70. <http://www.sesric.org/jecd/articles/ART10102201-2.pdf>
- Bidabad, Bijan. Islamic Monetary Policy, 2013. <http://www.bidabad.com/doc/islamic-monetary-policy-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. Usury-Free Bonds and Islamic Central Banking Monetary Instruments. 2010. <http://www.bidabad.com/doc/Islamic-banking-bond-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Abul Hassan, Ben Ali Mohamed Sami, Mahmoud Allahyarifard. Interest-Free Bonds and Central Banking Monetary Instruments. International Journal of Economics and Finance. Vol. 3, no. 3, August 2011, pp.234-241. <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijef/article/download/11665/8300>

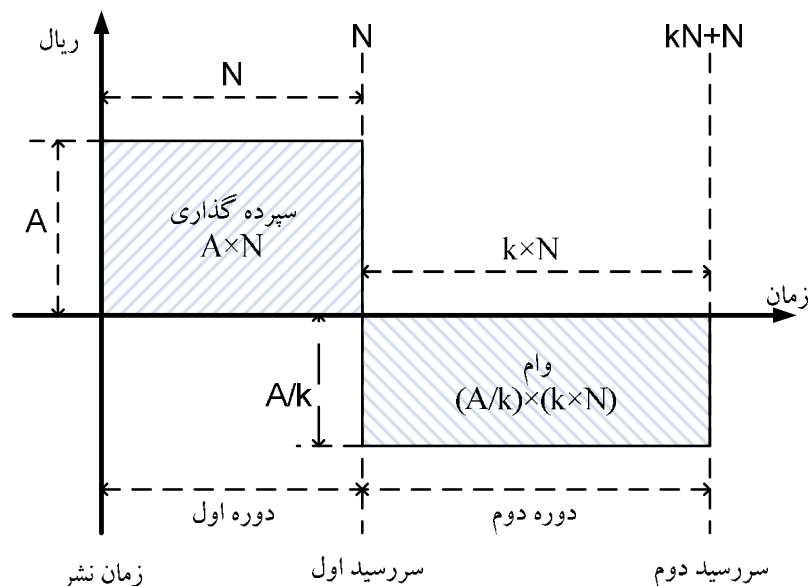
^۶ نگاه کنید به:

- بیژن بیدآباد، اوراق خزانه بدون ربا (ریالی و ارزی)، ۱۳۹۰. <http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-fa.pdf>
- Bidabad, Bijan, Interest-Free Treasury Bonds (IFTB), 2011. <http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Interest-Free Treasury Bonds (IFTB), Islamic Finance and Legal Clarifications, 2011. <http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-feqhi-en.pdf>

^۷ Rastin Swap Bond (RSB)

ریال مبلغ $A/3$ ریال را برای $3N$ ماه در پایان ماه N وام بگیرد. که در هر دو حال نتیجتاً مقدار عبارت: $(A/2) \times (2N) = (A/3) \times (3N) = A \times N$ برابر با مقدار ثابت $A \times N$ خواهد شد. یا بطور کلی در عوض A ریال مبلغ A/k ریال را برای kN ماه در پایان ماه N وام بگیرد. پارامتر k می تواند هر عدد مورد توافق طرفین باشد و یا می تواند هر عدد مورد نظر خریدار باشد.

عملاً در این اوراق دو دوره زمانی و دو تاریخ سررسید استفاده می شود. دوره اول به میزان N ماه از زمان فروش اوراق تا زمان سررسید اول است و دوره دوم از زمان سررسید اول (N) تا زمان بازدریافت منابع ($kN+N$) یا زمان سررسید دوم می باشد. سررسید اول هنگامی است که فروشنده اوراق موظف است وجه وام گرفته را به میزان A ریال برای N ماه و یا به میزان A/k ریال برای kN ماه به خریدار وام دهد. پس سررسید اول در زمان N اتفاق خواهد افتاد. سررسید دوم هنگام اختتام معامله و زمانی است که فروشنده اوراق منابع خود را در زمان $kN+N$ ماه پس از زمان فروش اولیه اوراق بازدریافت می کند.

تصویر ۱

بدین ترتیب با خرید اوراق با سررسید مشخص خریدار محق می شود تا در تاریخ سررسید اول همان مبلغ را برای همان مدت بدون بهره وام از فروشنده اوراق وام بگیرد. خریدار و فروشنده اوراق توافق می نمایند که ترکیبی از مبلغ و مدت را به گونه ای انتخاب کنند تا خریدار بتواند کسره های کوچکتر، مساوی یا بزرگتر از یک از مبلغ را در تناسب با مدت چنان انتخاب کند که همواره میزان حاصلضرب وجه در زمان برای هر دو قرض مساوی باشد. عملاً در این اوراق دو دوره زمانی و دو تاریخ سررسید استفاده می شود. دوره اول مربوط از زمان فروش اوراق تا زمان سررسید اول است که نفر اول مقرض و نفر دوم مقترض است و دوره دوم از زمان سررسید اول تا زمان بازدریافت منابع یا زمان سررسید دوم می باشد که نفر اول مقترض و نفر دوم مقرض می باشد.

اوراق مبادله راستین در اصل سندی است که دو حق کاملاً مساوی و معادل را بین متعاملین تعریف می نماید. فروشنده اوراق در اصل تعهد می نماید به همان میزان و مدتی که از منابع طرف مقابل استفاده می نماید درست به همان میزان و مدت منابع خود را در اختیار طرف دیگر قرار دهد. بیان ساده این موضوع به این شکل است که دو نفر تصمیم

می‌گیرند دارائی مشخص خود را برای مدتی مساوی به صورت عاریه نزد طرف دیگر بسپارند. نفر اول وجهی مشخص را برای مدتی معین نزد طرف دوم می‌سپارد و طرف دوم عیناً همان مقدار وجه را برای همان مدت نزد طرف اول به امانت می‌گذارد. در این حالت هیچگونه مازادی و یا امتیازی اضافه برای هیچکدام از طرفین در نظر گرفته نمی‌شود. از سوی دیگر چون دارنده این اوراق ذیحق می‌گردد می‌تواند حق خود را به فرد ثالث بفروشد. این اوراق را می‌توان از طریق اینترنت خرید و فروش نمود.

برای تسهیل صدور و معامله اوراق مبادله راستین عقد مبادله تعریف می‌گردد. هر چند در غیاب این عقد می‌توان طبق ماده ۱۰ قانون مدنی (اصل حاکمیت قراردادها نیز نسبت به صدور و معامله اوراق مبادله راستین اقدام نمود).

اوراق مبادله راستین در لایحه بانکداری راستین^۸

ماده (۷۷) اوراق مبادله راستین اوراق بهادار دیجیتال است که بر اساس عقد مبادله بین مبادل و متبادل منعقد می‌گردد بطوریکه بدل و مبدل و زمان آنها هر دو به یک اندازه است. متبادل ناشر اوراق بوده و به میزان ارزش اسمی آن به مبادل بدهکار است و باید در سررسید (اول/بدل) به دارنده اوراق (مبادل) پردازد. متبادل متعهد است تا به اندازه بدل و زمان آن (زمان بدل) مبدل را به همان میزان و زمان آن (زمان مبدل) (یا ترکیبی از زمان و مبلغ را اختیار کند که حاصلضرب زمان بدل در مبلغ بدل مساوی همین حاصلضرب برای زمان و مبلغ مبدل باشد)، در اختیار مبادل قرار دهد و در سررسید (دوم/مبدل) مبادل متعهد می‌شود تا مبدل را به متبادل پرداخت نماید.

تبصره ۱: در اوراق مبادله راستین مبادل و متبادل نباید در محاسبه مبلغ اسمی یا زمان بدل و مبدل از نرخ بهره استفاده کنند و الزاماً باید حاصلضرب اخیر همواره رعایت شود.

تبصره ۲: زمان‌های بدل و مبدل و طول دوره فترت با توافق طرفین هنگام انعقاد عقد مبادله تعیین می‌شود. پایان زمان بدل، سررسید بدل و پایان زمان مبدل، سررسید مبدل نامیده می‌شود. دوران فترت در اوراق مبادله راستین فاصله زمانی بین سررسید بدل تا آغاز زمان مبدل است.

تبصره ۳: بدل می‌تواند هم پرداخت منابع و هم دریافت منابع باشد در این صورت مبدل باید به ترتیب دریافت منابع و پرداخت منابع متناسب با آن از یک پول واحد و با رعایت شرایط این ماده باشد.

تبصره ۴: اوراق مبادله راستین می‌تواند بصورت ریالی و ارزی صادر شود. در هر حالت باید جنس بدل با جنس مبدل یکسان و از یک پول واحد باشند مگر اوراق مبادله راستین بانک مرکزی.

تبصره ۵: اوراق مبادله راستین در چهار نوع کلی اوراق مبادله راستین بانک مرکزی، اوراق مبادله راستین خزانه، اوراق مبادله راستین بانکی و اوراق مبادله راستین تجاری قابل صدور و انتشار است.

ماده (۷۸) بانک مرکزی، خزانه‌داریکل دولت، بانک‌ها و موسسات اعتباری که دارای ذخایر قانونی و احتیاطی نزد بانک مرکزی باشند طبق شرایط مصرح در این قانون و آئین‌نامه اجرایی بانکداری راستین می‌توانند مبادرت به صدور و انتشار اوراق مبادله راستین نمایند.

^۸ بیژن بیدآباد، آذرننگ امیراستوار، سعید عبداللهی، محمود الهیاری‌فرد، اسکندر پردل، مریم حیدری، علیرضا شفیعی، محمدعلی پوربهروز، (کتاب) پیشنویس لایحه قانونی بانکداری راستین، بانک ملی ایران، ۱۳۹۱. <http://www.bidabad.com/doc/rastin-banking-bill.pdf>

ماده (۷۹) اشخاص حقوقی نظیر شهرداری‌ها، شرکت‌ها و موسسات خصوصی، سازمان‌ها و نهادهای عمومی اعم از دولتی و غیردولتی و موسسات غیردولتی و نظایر آن و همچنین اشخاص حقیقی می‌توانند از طریق بانک عامل اقدام به صدور، انتشار و فروش اوراق مبادله راستین تجاری نمایند.

تبصره ۱: بانک عامل می‌تواند با اخذ کارمزد نسبت به اجرای مفاد این ماده از طرفین بالمناصفه اقدام نماید. سقف مبلغ کارمزد را بانک مرکزی مشخص می‌نماید.

تبصره ۲: دارنده اوراق مبادله راستین در سررسید بدل از حق دریافت مبدل (امتیاز مبدل) برخوردار می‌شود که می‌تواند در بازار گواهی راستین این حق را در هر زمان (قبل یا بعد سررسید) به دیگری منتقل کند یا بفروشد.

تبصره ۳: خریداران و دارندگان اوراق مبادله راستین حق مداخله در امور صادرکننده اوراق را ندارند.

ماده (۸۰) اوراق مبادله راستین به شرح ذیل قابلیت صدور، خرید و فروش و انتقال دارند:

۱- اوراق مبادله راستین بانک مرکزی که توسط بانک مرکزی منتشر می‌شود قابل عرضه به دولت و بانکها و موسسات اعتباری تحت نظارت بانک مرکزی که دارای ذخایر قانونی و احتیاطی نزد آن بانک می‌باشند است.

۲- اوراق مبادله راستین خزانه توسط خزانه‌داریکل دولت منتشر و قابل عرضه به بانک مرکزی است.

۳- اوراق مبادله راستین بانکی توسط بانکهای تجاری و تخصصی و توسعه‌ای و مؤسسات اعتباری که تحت نظارت بانک مرکزی بوده و دارای ذخایر قانونی و احتیاطی نزد آن بانک می‌باشند، انتشار می‌یابد. خریداران این اوراق سایر بانکها و موسسات اعتباری و یا بانک مرکزی و خزانه‌داریکل می‌باشند.

۴- اوراق مبادله راستین تجاری که توسط بانک عامل و به درخواست اشخاص حقیقی و حقوقی مندرج در ماده (۷۹) این قانون منتشر می‌شوند قابلیت عرضه به عموم را دارد. بانکها و موسسات اعتباری می‌توانند در مقام درخواست کننده نسبت به صدور و انتشار اوراق مبادله راستین عام برای عرضه به عموم اقدام نمایند.

ماده (۸۱) صدور اوراق مبادله راستین و خرید و فروش و معامله آن، عمل تجاری محسوب نمی‌شود.

ماده (۸۲) اشخاص حقیقی و حقوقی موضوع ماده (۷۹) در صورتی می‌توانند از بانک عامل تقاضای صدور اوراق مبادله راستین نمایند که پس از بررسی‌های بانک وفق مفاد آئین‌نامه اجرایی بانکداری راستین صلاحیت انجام معامله را داشته و مالیات سالهای قبل را تماماً پرداخت نموده باشند.

تبصره: چنانچه وفق مفاد ماده (۷۹) این قانون بانک عامل اقدام به انتشار اوراق مبادله تجاری راستین برای اشخاص حقیقی یا حقوقی نماید ملزم است تا نسبت به اخذ وثایق و تضمینات کافی حسن اجرای تعهدات اطراف قراردادهای اوراق مبادله صادره را فراهم نماید.

ماده (۸۳) اشخاص مذکور در ماده (۷۸) موظفند تا نسبت به ایجاد بازار اولیه و ثانویه خرید و فروش و انتقال اوراق مبادله راستین مبتنی بر وب را در وبسایت اینترنتی خود اقدام نمایند. ویژگی‌های فنی و مالی این بازار مطابق با بازار گواهی راستین به شرح آئین‌نامه اجرایی بانکداری راستین و سامانه تسویه اوراق بدون کاغذ غیربوی (NSSSS) می‌باشد.

تبصره ۱: قیمت اوراق مبادله راستین در بازار ثانویه بر اساس قیمت رقابتی و بازار است.

تبصره ۲: بانک مرکزی مکلف است تا از طریق سامانه تسویه اوراق بدون کاغذ غیربوی (NSSSS) بر کلیه عملیات بازارهای اولیه و ثانویه بازار معاملات اوراق مبادله راستین نظارت داشته باشد.

ماده (۸۴) بانک مرکزی جهت اجرای سیاست‌های پولی و عملیات بازار باز می‌تواند از طریق خرید و فروش اوراق مبادله

راستین اقدام نماید.

ماده (۸۵) دولت مکلف است ترتیبات لازم برای مدیریت مالی منابع خود را به نحوی اتخاذ نماید تا کسری بودجه خود را از طریق انتشار اوراق مبادله راستین خزانه تامین کند.

ماده (۸۶) بانکها و موسسات اعتباری موضوع این قانون می‌توانند برای مدیریت منابع مالی خود اقدام به خرید و فروش اوراق مبادله راستین نمایند.

ماده (۸۷) بانک می‌تواند خود در مقام مبادل یا متبادل مبادرت به انعقاد عقد مبادله نماید.

ماده (۸۸) اوراق مبادله راستین می‌تواند به عنوان وثیقه یا تضمین مورد استفاده قرار گیرد.

ماده (۸۹) اشخاص متقاضی انتشار اوراق مبادله راستین از بانک متعهد می‌شوند که در سررسید بدل مبلغ دریافتی را مسترد و مبلغ مبدل را نزد بانک برای مدت مقرر در ۰ این قانون در اختیار بانک قرار دهند. در صورت عدم ایفای تعهد طرفین بانک می‌تواند در سررسید اول از طریق تضمینات و وثائق مأخوذه نسبت به وصول مبلغ بدل بعلاوه مبدل اقدام و پس از زمان مبدل مبلغ مبدل را به متبادل بازگرداند.

اوراق مبادله راستین در آیین‌نامه اجرایی بانکداری راستین^۹

ماده (۴۴۷) اوراق مبادله راستین (RSB) اوراق بهادار دیجیتال است که بر اساس عقد مبادله بین مبادل و متبادل منعقد می‌گردد بطوریکه بدل و مبدل و زمان آنها هر دو به یک اندازه است. متبادل ناشر اوراق بوده و به میزان ارزش اسمی آن به مبادل بدهکار است و باید در سررسید (اول/بدل) به دارنده اوراق (مبادل) بپردازد. متبادل متعهد است تا به اندازه بدل و زمان آن (زمان بدل) مبدل را به همان میزان و زمان آن (زمان مبدل) (یا ترکیبی از زمان و مبلغ را اختیار کند که حاصلضرب زمان بدل در مبلغ بدل مساوی همین حاصلضرب برای زمان و مبلغ مبدل باشد)، در اختیار مبادل قرار دهد و در سررسید (دوم/مبدل) مبادل متعهد می‌شود تا مبدل را به متبادل پرداخت نماید.

تبصره ۱: در اوراق مبادله راستین مبادل و متبادل نباید در محاسبه مبلغ اسمی یا زمان بدل و مبدل از نرخ بهره استفاده کنند و الزاماً باید حاصلضرب اخیر همواره رعایت شود.

تبصره ۲: زمان‌های بدل و مبدل و طول دوره فترت با توافق طرفین هنگام انعقاد عقد مبادله تعیین می‌شود. پایان زمان بدل، سررسید بدل و پایان زمان مبدل، سررسید مبدل نامیده می‌شود. دوران فترت در اوراق مبادله راستین فاصله زمانی بین سررسید بدل تا آغاز زمان مبدل است.

تبصره ۳: اوراق مبادله راستین می‌تواند بصورت ریالی و ارزی صادر شود. در هر حالت باید جنس بدل با جنس مبدل یکسان و از یک پول واحد باشند مگر اوراق مبادله راستین بانک مرکزی.

تبصره ۴: بدل می‌تواند هم پرداخت منابع و هم دریافت منابع باشد در این صورت مبدل باید به ترتیب دریافت منابع و پرداخت منابع متناسب با آن از یک پول واحد و با رعایت شرایط این ماده باشد.

تبصره ۵: اوراق مبادله راستین در چهار نوع کلی اوراق مبادله راستین بانک مرکزی، اوراق مبادله راستین خزانه، اوراق

^۹ بیژن بیدآباد، آذرننگ امیراستوار، سعید عبداللهی، محمود الهیاری‌فرد، اسکندر پردل، مریم حیدری، علیرضا شفیعی، محمدعلی پوربهرروز، (کتاب) پیشنویس آیین‌نامه اجرایی بانکداری راستین، بانک ملی ایران، ۱۳۹۱.

- مبادله راستین بانکی و اوراق مبادله راستین تجاری قابل صدور و انتشار است.
- تبصره ۶: با توجه به اینکه اوراق مبادله راستین مبتنی بر عمل مشارکت نیست و فقط حاکی از مبادله دارایی در زمان بین طرفین است مشمول قواعد سیستم پایه و زیرسیستم‌های مالی مشارکت در سود و زیان راستین نیست ولی از زیرساخت‌های آن نظیر سازمان و تشکیلات و بازار گواهی راستین استفاده می‌نماید.
- ماده (۴۴۸) شرایط اوراق مبادله راستین بانک مرکزی به شرح ذیل است:
- ۱- بانک مرکزی می‌تواند به منظور اجرای سیاست‌های پولی و ارزی نسبت به صدور و انتشار اوراق مبادله راستین وفق قانون بانکداری راستین اقدام نماید.
 - ۲- جهت اجرای سیاست‌های مالی و مدیریت منابع مالی از محل بودجه عمومی یا بودجه اختصاصی دولت می‌تواند اقدام به خرید یا فروش اوراق مبادله راستین بانک مرکزی نماید. اجرای این بند منوط به پیش‌بینی آن در قوانین بودجه سنواتی دولت است.
 - ۳- بانکهای تجاری، تخصصی، توسعه‌ای و مؤسسات اعتباری که تحت نظارت بانک مرکزی می‌باشند و نزد بانک مرکزی دارای ذخایر قانونی و احتیاطی هستند می‌توانند اقدام به خرید اوراق مبادله راستین بانک مرکزی به قیمت توافقی یا قیمت بازار نمایند و در صورت تمایل اوراق مزبور را به بانک مرکزی یا اشخاص موضوع این ماده بفروشند.
 - ۴- به منظور تنظیم و مدیریت نرخ ارز و تراز پرداخت‌های ارزی کشور، بانک مرکزی می‌تواند اوراق مبادله ارزی یا ریالی صادر نماید.
 - ۵- بانک مرکزی می‌تواند در راستای اجرای سیاست‌های پولی انبساطی و انقباضی از طریق عملیات بازار باز اقدام به خرید یا فروش اوراق مبادله راستین بانک مرکزی نماید.
 - ۶- زمان بدل و زمان مبدل و سایر مشخصات اوراق مبادله راستین بانک مرکزی را بانک مرکزی تعیین می‌نماید.
 - ۷- خرید و فروش و انتقال اوراق مبادله راستین بانک مرکزی فقط می‌تواند توسط نهادهای مندرج در بندهای ۱ و ۲ و ۵ این ماده و بین یکدیگر صورت پذیرد.
 - ۸- بانک مرکزی مکلف است از طریق سامانه تسویه اوراق بهادار غیرربوبی (NSSSS) وفق قانون بانکداری راستین و آیین‌نامه اجرایی آن بستر لازم برای خرید و فروش و انتقال اوراق فوق‌الذکر را فراهم نماید.
 - ۹- حق دریافت مبدل (امتیاز مبدل) در اوراق مبادله راستین بانک مرکزی وفق بند ۷ این ماده قابل خرید و فروش و انتقال است. شرایط و مدت دوران فترت را بانک مرکزی قبل از صدور و انتشار اوراق مزبور معین می‌نماید.
 - ۱۰- بانک مرکزی می‌تواند به تشخیص خود دوران فترت اوراق مبادله راستین بانک مرکزی را ساقط نماید.
 - ۱۱- بانک مرکزی می‌تواند اوراق مبادله راستین بانک مرکزی را به نحوی صادر نماید که بدل به یک ارز (یا ریال) و مبدل به ارز دیگر (یا ریال) باشد. بانک مرکزی شرایط موضوع این بند را هنگام صدور اوراق مشخص می‌کند و نمی‌تواند پس از صدور و عرضه آن ارز بدل یا مبدل را تغییر دهد. حاصلضرب رقم اسمی بدل در زمان بدل و حاصلضرب رقم اسمی مبدل در زمان مبدل باید هنگام صدور اوراق بر اساس نرخ تسعیر به ریال در زمان صدور مساوی باشد.
 - ۱۲- بانک مرکزی نمی‌تواند اوراق مبادله راستین بانک مرکزی را در بازار اولیه به قیمتی پایین‌تر یا بالاتر از قیمت اسمی

اوراق عرضه کند.

۱۳- اوراق مبادله راستین بانک مرکزی می‌تواند به عنوان تضمین نزد نهادهای مندرج در بند ۷ مورد استفاده قرار گیرد.
ماده (۴۴۹) شرایط اوراق مبادله راستین خزانه عبارتند از:

۱- دولت می‌تواند به منظور اجرای سیاست مالی و مدیریت بودجه خود نسبت به صدور و انتشار اوراق مبادله راستین خزانه وفق قانون بانکداری راستین از طریق خزانه‌داری کل وزارت امور اقتصادی و دارایی اقدام نماید.
۲- بانک مرکزی می‌تواند جهت اجرای سیاست‌های پولی و ارزی اقدام به خرید و فروش اوراق مبادله راستین خزانه نماید.

۳- با رعایت بندهای ۱ و ۲ این ماده صرفاً بانکهای تجاری، تخصصی، توسعه‌ای و مؤسسات اعتباری که تحت نظارت بانک مرکزی می‌باشند و نزد بانک مرکزی دارای ذخایر قانونی و احتیاطی هستند می‌توانند اوراق مبادله راستین خزانه را از طریق بانک مرکزی خریداری و یا آن را مجدداً به بانک مرکزی یا سایر بانکها و مؤسسات اعتباری مزبور به قیمت توافقی یا قیمت بازار بفروشند.

۴- اوراق مبادله راستین خزانه فقط ریالی صادر می‌شود.

۵- بانک مرکزی می‌تواند در راستای اجرای سیاست‌های پولی خود از طریق عملیات بازار باز اقدام به خرید یا فروش اوراق مبادله راستین خزانه نماید.

۶- زمان بدل و زمان مبدل و سایر مشخصات اوراق مبادله راستین خزانه منجمله دوره فترت را خزانداریکل وزارت امور اقتصادی و دارایی هنگام انتشار اوراق معین می‌نماید. چنانچه سررسید بدل یا مبدل خارج از یک سال مالی قرار گیرد دولت مکلف است تا پیش‌بینی‌های لازم را در بودجه‌های سنواتی سالهای بعد خود بعمل آورد.

۷- خرید و فروش و انتقال اوراق مبادله راستین خزانه و حق امتیاز مبدل فقط می‌تواند توسط بانک مرکزی و سایر بانکها و مؤسسات اعتباری موضوع بند ۳ این ماده صورت پذیرد. سایر اشخاص حقیقی و حقوقی می‌توانند این اوراق را با عاملیت بانک‌های عامل دولتی خریداری نمایند. بانکهای عامل دولتی فروشنده مسئولیت مالی این اوراق را بر عهده خواهند داشت.

۸- بانک مرکزی و بانک عامل دولتی موضوع بند ۷ مکلفند تا از طریق سامانه تسویه اوراق بدون کاغذ غیرربوبی (NSSSS) وفق قانون بانکداری راستین (بازار گواهی راستین و تسویه اوراق بدون کاغذ غیرربوبی (NSSSS)) آیین‌نامه اجرایی آن بستر لازم برای خرید و فروش و انتقال اوراق مبادله راستین خزانه را فراهم آورند.

۹- حق دریافت مبدل (امتیاز مبدل) در اوراق مبادله راستین خزانه وفق بند ۷ این ماده قابل خرید و فروش و انتقال است. شرایط و مدت دوران فترت را خزانه‌داری کل وزارت امور اقتصادی و دارایی قبل از صدور و انتشار اوراق مزبور معین می‌نماید.

۱۰- دولت نمی‌تواند دوران فترت اوراق مبادله راستین خزانه که هنگام صدور معین و مشخص شده است را ساقط نماید.

۱۱- دولت یا بانک مرکزی نمی‌توانند اوراق مبادله راستین خزانه را در بازار اولیه به قیمتی پایین‌تر یا بالاتر از قیمت اسمی اوراق عرضه کنند.

۱۲- اوراق مبادله راستین خزانه می‌تواند به عنوان تضمین مورد استفاده قرار گیرد.

ماده (۴۵۰) شرایط اوراق مبادله راستین بانکی به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- بانکهای تجاری، تخصصی، توسعه‌ای و مؤسسات اعتباری که تحت نظارت بانک مرکزی می‌باشند و نزد آن بانک دارای ذخایر قانونی و احتیاطی هستند می‌توانند به منظور مدیریت منابع و مصارف خود در طول زمان، نسبت به صدور و انتشار اوراق مبادله راستین بانکی وفق قانون بانکداری راستین اقدام نمایند.
 - ۲- کلیه اشخاص مندرج در بند ۱ این ماده و خزانه‌داریکل وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی می‌توانند اقدام به خرید اوراق مبادله راستین بین بانکی نموده و مجدداً آن را به فروشنده و دیگر اشخاص مزبور به قیمت توافقی یا قیمت بازار منتقل یا بفروشند.
 - ۳- اوراق مبادله راستین بانکی می‌تواند ارزی یا ریالی باشد.
 - ۴- زمان بدل و زمان مبدل و سایر مشخصات اوراق مبادله راستین بین بانکی را بانک ناشر تعیین می‌نماید.
 - ۵- خرید و فروش و انتقال اوراق مبادله راستین بانکی فقط می‌تواند توسط نهادهای مندرج در بندهای ۱ و ۲ این ماده بین یکدیگر صورت پذیرد.
 - ۶- بانک ناشر مکلف است از طریق سامانه بازار گواهی راستین وفق قانون بانکداری راستین و آیین‌نامه اجرایی آن بستر لازم برای خرید، فروش و انتقال اوراق فوق‌الذکر را فراهم آورد.
 - ۷- حق دریافت مبدل (امتیاز مبدل) در اوراق مبادله راستین بانکی وفق بند ۵ این ماده قابل خرید، فروش و انتقال است. شرایط و مدت دوران فترت را بانک ناشر قبل از صدور و انتشار اوراق مزبور معین می‌نماید.
 - ۸- بانک ناشر می‌تواند اوراق مبادله راستین بانکی را به نحوی صادر نماید که بدل به یک ارز (یا ریال) و مبدل به ارز دیگر (یا ریال) باشد. بانک ناشر شرایط موضوع این بند را هنگام صدور اوراق مشخص می‌کند و نمی‌تواند پس از صدور و عرضه آن ارز بدل یا مبدل را تغییر دهد. حاصلضرب رقم اسمی بدل در زمان بدل و حاصلضرب رقم اسمی مبدل در زمان مبدل باید هنگام صدور اوراق بر اساس نرخ تسعیر به ریال در زمان صدور مساوی باشد.
 - ۹- بانک ناشر نمی‌تواند اوراق مبادله راستین بانکی را در بازار اولیه به قیمتی پائین‌تر یا بالاتر از قیمت اسمی اوراق عرضه کند.
 - ۱۰- اوراق مبادله راستین بانکی می‌تواند به عنوان تضمین نزد نهادهای مندرج در بند ۵ این ماده مورد استفاده قرار گیرد.
- ماده (۴۵۱) اشخاص حقوقی نظیر شهرداری‌ها، شرکت‌ها و مؤسسات خصوصی، سازمان‌ها و نهادهای عمومی اعم از دولتی و غیردولتی و مؤسسات غیردولتی و نظایر آن و همچنین اشخاص حقیقی می‌توانند از طریق بانک عامل اقدام به صدور، انتشار و فروش اوراق مبادله راستین تجاری نمایند. شرایط اوراق مبادله راستین تجاری به شرح ذیل است:
- ۱- بانک عامل می‌تواند با اخذ کارمزد نسبت به اجرای مفاد این ماده تحت نظارت واحدهای ارزیابی و امین خود برای اشخاص مذکور در ماده اخیر الذکر اقدام به صدور، انتشار و فروش اوراق مبادله راستین تجاری نماید.
 - ۲- کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی می‌توانند اقدام به خرید، فروش و انتقال اوراق مبادله راستین تجاری نموده و مجدداً آن را به فروشنده یا دیگر اشخاص به قیمت توافقی یا قیمت بازار منتقل یا بفروشند.
 - ۳- بانک عامل می‌تواند اوراق مبادله راستین تجاری را ارزی یا ریالی بنا به درخواست اشخاص مندرج در صدر این ماده صادر نماید.
 - ۴- زمان بدل و زمان مبدل و سایر مشخصات اوراق مبادله راستین تجاری را بانک ناشر بر اساس درخواست متقاضی و

- وفق قانون بانکداری راستین و آیین‌نامه‌های اجرایی آن تعیین می‌نماید.
- ۵- بانک ناشر مکلف است از طریق سامانه بازار گواهی راستین وفق قانون بانکداری راستین و آیین‌نامه اجرایی آن بستر لازم برای خرید، فروش و انتقال اوراق فوق‌الذکر را فراهم آورد.
- ۶- بانک عامل مکلف است تا نسبت به اخذ ضمانتنامه بانکی کافی از متقاضی و حداقل متجاوز از جمع مبلغ اسمی بدل و مبدل قبل از صدور و انتشار اوراق مبادله راستین تجاری اقدام نماید. بانک می‌تواند در عوض ضمانتنامه بانکی اقدام به پذیرش سایر وثایق و تضمینات نماید در این حالت تعهدات مبادل بر عهده بانک است.
- ۷- بانک عامل می‌تواند حسب درخواست متقاضی انتشار اوراق مبادله راستین تجاری اوراق مزبور را به نحوی صادر نماید که بدل یک ارز (یا ریال) و مبدل به ارز دیگر (یا ریال) باشد. بانک عامل شرایط موضوع این بند را باید قبل از صدور اوراق مشخص کند و نمی‌تواند پس از صدور و عرضه آن، ارز بدل یا مبدل را تغییر دهد. حاصلضرب رقم اسمی بدل در زمان بدل و حاصلضرب رقم اسمی مبدل در زمان مبدل باید هنگام صدور اوراق بر اساس نرخ تسعیر به ریال در زمان صدور مساوی باشد.
- ۸- بانک عامل نمی‌تواند اوراق مبادله راستین تجاری را در بازار اولیه به قیمتی پائین‌تر یا بالاتر از قیمت اسمی اوراق عرضه کند.
- ۹- اوراق مبادله راستین تجاری می‌تواند به میزان قیمت اسمی بدل به عنوان تضمین مورد استفاده قرار گیرد مگر برای درخواست انتشار اوراق مبادله راستین تجاری جدید.
- ۱۰- در صورت عدم ایفای تعهد در زمان بدل توسط مبادل بانک عامل مکلف است تا از طریق پروتکل برداشت بین بانکی آیین‌نامه اجرایی بانکداری راستین و تضمینات بانکی اخذ شده نسبت به وصول مطالبات دارنده اوراق مبادله راستین تجاری (متبادل) اقدام نماید.
- ۱۱- بانک عامل در عقد مبادله از طریق عقد واسطه نسبت به ارائه خدمات صدور و انتشار اوراق مبادله راستین تجاری اقدام می‌نماید.
- ۱۲- بانک می‌تواند با توافق طرفین عقد مبادله بازپرداخت بدل یا مبدل را به اقساط معین نماید در این حالت باید مجموع حاصلضرب‌های مبالغ اسمی اقساط بدل در طول زمانهای آنها و همین فرمول برای مبدل یکسان باشد.
- ۱۳- در صورت وقوع تاخیر در عملیات بازپرداخت بدل بانک عامل موظف است تا زمان مبدل را به میزانی افزایش دهد تا حاصلضربهای مبلغ اسمی بدل در زمان بدل جدید و مبلغ اسمی مبدل در زمان مبدل یکسان باشد.
- ۱۴- بانک مکلف است در هر دو حالت بدل و مبدل از اطراف قرارداد وفق بند ۶ این ماده تضمین کافی اخذ نماید.
- ۱۵- سپرده‌گذار می‌تواند در قالب اوراق مبادله راستین تجاری منابع مالی خود را نزد بانک سپرده‌گذاری نموده و در ازای آن اوراق مبادله راستین تجاری دریافت نماید.
- ۱۶- دارنده اوراق مبادله راستین تجاری می‌تواند اوراق خود را در هر زمان و به قیمت اسمی به بانک واگذار کند و بانک ملزم به بازپرداخت فوری سپرده دارنده اوراق خواهد بود در این حالت امتیاز مبدل از وی سلب می‌شود.
- ۱۷- دارنده اوراق مبادله راستین در سررسید بدل از حق دریافت مبدل (امتیاز مبدل) برخوردار می‌شود که می‌تواند این حق را در هر زمان (قبل یا بعد سررسید) در بازار گواهی راستین به دیگری منتقل کند یا بفروشد.
- ۱۸- بانک می‌تواند پس از سررسید بدل به همان مدت و مبلغ اسمی اوراق به دارنده اوراق وام قرض الحسنه بدون بهره

- اعطاء نماید بطوری که حاصلضرب مدت و مبلغ بدل برابر با حاصلضرب مدت و مبلغ مبدل باشد.
- ۱۹- در سررسید بدل آخرین دارنده اوراق با مراجعه به بانک، مبلغ بدل خود را دریافت و پس از این تاریخ، بانک بر اساس قوانین و مقررات جاری، به دارنده اوراق، وام قرض الحسنه بدون بهره اعطا می نماید.
- ۲۰- اخذ مبدل منوط به احراز شرایط کلی اعطای تسهیلات و مقررات مربوط در آیین نامه فصل سوم قانون عملیات بانکی بدون ربا و رعایت سایر قوانین و مقررات مربوطه می باشد. بانک موظف است تا در اعطاء تسهیلات به دارنده اوراق، مقررات مربوط به تسهیلات قرض الحسنه را رعایت نماید.
- ۲۱- بانک باید بازار ثانویه امتیاز مبدل مترتب بر اوراق مبادله راستین را در شبکه اینترنتی خود تشکیل دهد.
- ۲۲- امتیاز وام مترتب بر اوراق قابل خرید و فروش در بازار گواهی راستین بانک بوده و بانک می تواند از محل خرید و فروش اوراق از طرفین (خریدار و فروشنده) کارمزد دریافت و بطور آنلاین از حساب طرفین کسر نماید.
- ۲۳- پس از سررسید بدل به دارنده اوراق، امتیاز دریافت وام تعلق گرفته و دارنده این امتیاز مجاز است تا امتیاز دریافت وام خود را در بازار گواهی راستین بانک به قیمت توافقی یا بازار به متقاضیان واگذار نماید.
- ۲۴- دارنده اوراق می تواند تا سررسید، امتیاز استفاده از وام قرض الحسنه را همراه اوراق خود از طریق بازار گواهی راستین در وبسایت بانک عامل به قیمت توافقی یا بازار به متقاضیان واگذار نماید.
- ۲۵- آخرین دارنده اوراق واجد امتیاز دریافت مبدل در سررسید می باشد.
- کلیه نقل و انتقالات اوراق صادره توسط بانک و امتیاز دریافت مبدل از طریق وبسایت بانک صورت گرفته و بانک موظف است تا کلیه عملیات نقل و انتقال اوراق و امتیاز وام های صادره خود را ثبت و در هر زمانی امکان رهگیری عملیات را داشته باشد.

منابع

- بیژن بیدآباد، امیر عباس سیاهپوش، مهتاب میرزایی قاضی، سمیه الجبوری، زینب غلامی، امیر شریفی، امیر شمس، شهرام اکبرزاده. (کتاب) طرح تفصیلی گواهی قرض الحسنه پس انداز، بانک قرض الحسنه مهر ایران، ۱۳۸۹.
<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh-bi-vam.pdf>
<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh.ppt>
- بیژن بیدآباد، امیر عباس سیاهپوش، مهتاب میرزایی قاضی، سمیه الجبوری، زینب غلامی، امیر شریفی، امیر شمس، شهرام اکبرزاده. (کتاب) طرح تفصیلی گواهی قرض الحسنه پس انداز با گواهی امتیاز حق وام، بانک قرض الحسنه مهر ایران، ۱۳۹۰.
<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-tarh-ba-vam.pdf>
- بیژن بیدآباد، آذرنگ امیراستوار، سعید عبداللهی، محمود الهیاری فرد، اسکندر پردل، مریم حیدری، علیرضا شفیعی، محمدعلی پوربهروز، (کتاب) پیش نویس لایحه قانونی بانکداری راستین، بانک ملی ایران، ۱۳۹۱.
<http://www.bidabad.com/doc/rastin-banking-bill.pdf>
- بیژن بیدآباد، آذرنگ امیراستوار، سعید عبداللهی، محمود الهیاری فرد، اسکندر پردل، مریم حیدری، علیرضا شفیعی، محمدعلی پوربهروز، (کتاب) پیش نویس آئین نامه اجرائی بانکداری راستین، بانک ملی ایران، ۱۳۹۱.
<http://www.bidabad.com/doc/rastin-banking-regulation.pdf>
- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، تامین مالی غیربوی مبتنی بر فناوری اطلاعات. مجموعه مقالات سومین کنفرانس

بین‌المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران. ۳۰ بهمن لغایت ۱ اسفند ۱۳۸۹، گروه مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، صفحات ۸۹-۶۹.

<http://www.bidabad.com/doc/non-usury-finance-it-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، محمود الهیاری فرد، اوراق قرضه غیرربوی (ریالی و ارزی) و ابزارهای پولی بانکداری مرکزی بدون ربا، مجموعه مقالات سومین کنفرانس بین‌المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران. ۳۰ بهمن لغایت ۱ اسفند ۱۳۸۹، گروه مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، صفحات ۵۴۰-۵۱۷.

<http://www.bidabad.com/doc/Islamic-banking-bond-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، بررسی فقهی و حقوقی اوراق قرضه بدون ربا، مجموعه مقالات همایش ملی بانکداری اسلامی در تأمین مالی (با تأکید بر بانکداری اسلامی)، ۲۲ آذر ۱۳۹۰، بانک قرض الحسنه مهر ایران و دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/legal-analysis-of-non-usury-bonds.pdf>

<http://bidabad.com/doc/legal-analysis-of-non-usury-bonds.ppt>

- بیژن بیدآباد، گواهی قرض الحسنه پس‌انداز (SQC)، مجموعه مقالات همایش ملی بانکداری اسلامی در تأمین مالی (با تأکید بر بانکداری اسلامی)، ۲۲ آذر ۱۳۹۰، بانک قرض الحسنه مهر ایران و دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

<http://www.bidabad.com/doc/gavahi-qarzulhasana-pasandaz.pdf>

<http://bidabad.com/doc/gavahi-qarz-paper.ppt>

- بیژن بیدآباد، اوراق خزانه بدون ربا (ریالی و ارزی)، ۱۳۹۰.

<http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-fa.pdf>

- بیژن بیدآباد، بازار گواهی راستین (RCM)، سیستم مکمل بانکداری راستین، اداره تحقیقات و برنامه‌ریزی بانک

ملی ایران، ۱۳۹۲. <http://www.bidabad.com/doc/rastin-bank-rcm-fa.pdf>

- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. IT Based Usury Free Financial Innovations. Proceeding of ECDC 2010, 5th International Conference on e-Commerce in Developing Countries: with focus on e-Banking & e-Insurance. ECDC 2010, 15-16 September 2010. <http://www.bidabad.com/doc/non-usury-finance-it-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Mahmoud Allahyarifard. Usury-Free Bonds and Islamic Central Banking Monetary Instruments. 2010. <http://www.bidabad.com/doc/Islamic-banking-bond-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Abul Hassan, Ben Ali Mohamed Sami, Mahmoud Allahyarifard. Interest-Free Bonds and Central Banking Monetary Instruments. International Journal of Economics and Finance. Vol. 3, no. 3, August 2011, pp.234-241. <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijef/article/download/11665/8300>
- Bidabad, Bijan, Interest-Free Treasury Bonds (IFTB), 2011. <http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-en.pdf> <http://www.bidabad.com/doc/iftb-en.pptx>
- Bidabad, Bijan, Interest-Free Treasury Bonds (IFTB), Islamic Finance and Legal Clarifications, 2011. <http://www.bidabad.com/doc/interest-free-t-bond-feqhi-en.pdf>
- Bidabad, Bijan, Abul Hassan, Ben Ali Mohamed Sami, Mahmoud Allahyarifard. Interest-Free Bonds Financial Innovation, A Monetary Instrument for Economy at Crisis. Journal of Economic Cooperation and Development (JECED). 32, 1, 2011, 55-70. http://www.sesric.org/jecd/jecd_articles/ART10102201-2.pdf
- Bidabad, Bijan. Islamic Monetary Policy, 2013. <http://www.bidabad.com/doc/islamic-monetary-policy-en.pdf>